

L'edat i les seves circumstàncies

Aquest any s'han publicat quatre obres narratives d'autors joveníssims, quatre títols completament diferents que han donat aire fresc al panorama actual de la literatura catalana. **Borja Bagunyà, Melcior Comes, Guillem Sala Lorda i Martí Sales** han aparegut junts a les taules de les llibreries. Parlem-ne. (Text: Ester Pino)

l 2005 l'editorial Esfera Llibres va treure a la llum una trilogia que pretenia posar sobre la taula tres generacions diferents d'escriptors. La primera, *Fot-li que som catalans!*, venia de la mà de tres escriptors ja consagrats,

Miquel de Palol, Bru de Sala i Julià de Jòdar, que passant per alt les seves grans diferències –entre Palol i Jòdar l'únic que els uneix és que escriuen narrativa, i en català– van dedicar-se a divagar sobre el fet de ser català des de la sàtira social. La

segona obra impulsada per Esfera va ser *Dogmàtica imparabile*, de la mà de Sebastià Alzamora (1972), Manuel Forcano (1968) i Hèctor Bofill (1973), en què es reunien un text de cadascun i un col·loqui entre els tres caps de bandera del

moviment dels "Imparables" on la idea, diguem-ne més general, és que anem abocats al desastre, i on es demanava, més o mens com feia Morrissey però sense tant lament operístic, que arribés l'Armageddon, afegint-hi abans un consell: que mirem d'acomplir els nostres desitjos. Segurament en Palol, quan va llegir aquesta publicació, es va penedir d'haver participat a la primera en lloc d'aquesta darrera. *Carpe diem* i fora transcendència. Jo m'hi apunto. *Dogmàtica imparabile*, tot i les fortes crítiques que l'han atacat per la seva provocació, té un distanciament que es disfressa d'un estil ple de ràbia on, al darrere, hi ha alguna cosa més: una crítica mordaç i, sobretot, ben escrita. Perquè els que hi escriuen ho fan i molt bé.

Esfera no en va tenir prou, i a finals del 2005 va decidir impulsar una altra generació: la dels "nous nous", com els va designar Baltasar Porcel. A *Qui no mereix una pallissa!* quatre joveníssims escriptors van dissecar la societat catalana amb pessimisme i autocrítica, en la mateixa línia que els seus predecessors: Melcior Comes (Mallorca, 1980), Jordi Rourera (Lleida, 1977), Pere Antoni Pons (Mallorca, 1980) i Josep Pedrals (Barcelona, 1979). Tots quatre, des de diferents posicions –Comes des de la narrativa, Rourera des de la crítica i Pons i Pedrals des de la poesia– denunciaven un home alienat davant de la societat, on l'escriptor ha de seguir amb compromís i constància i la seva literatura ha de tenir el poder de canviar-ho. Fins aquí tot molt bé. La teoria és molt bona, la pràctica, bé, ja és més complicada i, de novetat, poca cosa: entre molts altres, acudeix el referent de quan Canetti raonava les funcions de l'escriptor a *La consciència de las palabras*. El dubte s'imposa quan es constata que, en tots tres casos, i de la mà dels mateixos editors, s'ha tendit a crear un afiliació de grup, de generació, a partir d'un raons ideològiques (que en els tres casos no varien gaire) i una qüestió d'edat. Però, per suporat, sota l'estratègia del màrqueting editorial.

Aquest any s'han publicat quatre novel·les escrites per joves joveníssims als quals alguns crítics volen agrupar sota les raons esmentades més amunt. *Defensa pròpia*, de Borja Bagunyà (nascut el 1982); *El llibre dels plaers immensos*, del susdit Melcior Comes (1980); *Imagina un carrer*, de Guillem Sala Llorda (1974), i *Dies feliços a la pressó*, de Martí Sales (1979).

És evident que l'edat no és un distintiu elemental a l'hora d'estudiar un llibre, però la veritat és que aquesta lleva ha generat diversitat d'opinions en l'àmbit de la crítica literària catalana. No és nou que surtin autors d'edat tan jove, però de vegades certes actituds sí que en depenen. Que Rimbaud deixés d'escriure als 19 anys és, a més de genial, simptomàtic de la seva obra. O que Javier Marías veiés el seu primer llibre (*Los dominios del lobo*) publicat als 19. El que està clar és que quan surt un autor novell la crítica s'hi

llança a sobre: que Julio Cortázar digués que la seva primera novel·la la va acabar als 9 anys, volia dir una altra cosa, n'estava fent mofa.

Però la crítica és la crítica de llibres i les seves circumstàncies, i així va ser també quan Monzó, que va néixer el 1952, va guanyar el Prudenci Bertrana el 1976 per la novel·la *L'udol del griso al caire de les clavegueres*. Havia nascut una bomba contística amb 24 anys a la literatura catalana dels setanta, vuitanta, noranta i d'ara, perquè d'ell encara en beuen, i molt, en l'actualitat, tant en literatura com en periodisme. O Pàmies, que amb 25 anys va publicar el seu primer llibre de contes a Quaderns Crema: *T'hauria de caure la cara de vergonya*, i un any següent, al 1986, el segon, *Infecció*. O quan Gimferrer va publicar el seu primer llibre, *El mensaje del tetrarca*, als 18 anys i als 21 va guanyar el Premi Nacional de Poesia amb *Arde el mar*.

Què dir dels poetes? Desenes, centenars, milers de poetes joves dels quals es fa creure que, passats els 30 anys, ja no troben la inspiració reveladora dels seus versos. Sense anar més lluny, fa uns mesos Elena Medel, nascuda a Còrdova el 1985, va publicar el seu tercer poemari –*Tara*, excel·lent– i està punt de treure una novel·la. Es-garrifa, oi?

El problema d'això és l'efecte contrari: Miquel Pairoli (1955) ha escrit dues de les millors novel·les en català dels noranta, *El camp de l'ombra* i *El convit*, però sempre se l'ha mantingut a l'ombra. Potser perquè va publicar a partir dels 40 anys? El mateix ha passat, en part, amb el valencià Joan Francesc Mira (1939) i la seva obra mestra *Els treballs perduts*, del 1989. Per què no se li va donar tant de bombo? Per què els joves surten als programes de televisió i els més consagrats no? Cal donar-li aires joves a la literatura? O cal mirar-la des d'una posició fresca?

En la contraportada de l'últim llibre de Borja Bagunyà, els de Proa recalquen sense embuts que és "la punta de llança d'una generació emergent que tot just ara irromp en la literatura catalana". Una afirmació una mica agosarada. Provem-ho.

BORJA BAGUNYÀ. LA MÀQUINA DE NARRAR. Va néixer el 1982 a Barcelona. Va publicar el recull de contes *Apunts per al retrat d'una ciutat* (2004) i ja havia obtingut nombrosos premis literaris abans de guanyar el Premi Mercè Rodoreda 2006 amb *Defensa pròpia*, editada el passat mes de febrer per Proa.

El llibre està format per set contes que mantenen la mateixa línia: monòlegs d'un sol personatge o de diversos (en aquest cas, les veus es lliguen d'una manera molt ben travada) que es queixen, s'expliquen, es planyen o critiquen en relació amb un medi que els és hostil. La majoria de les situacions que planteja sorgeixen dels problemes de convivència familiars. Aquest és el cas del conte que obre el llibre, *Desirée*, excel·lent, en què les veus d'un pare, una mare i una filla que

És evident que l'edat no és un distintiu elemental a l'hora d'estudiar un llibre, però la veritat és que aquesta lleva ha generat diversitat d'opinions en l'àmbit de la crítica literària catalana

Borja Bagunyà

no s'entenen s'amalgamen davant, se suposa, d'un psicòleg. Tots tres tenen punts de vista completament diferents, fruits del canvi generacional; però l'interessant és veure com al darrere d'aquestes tensions hi ha uns problemes més greus pel que fa a la relació del matrimoni. Bagunyà, per expressar-ho, connota més que no pas denota, aconseguint el seu objectiu d'una manera subtil, distreta i amb una tècnica narratòria impagable. A partir d'un molt bon treball de la prosa, la llengua que aconsegueix és eminentment viva, ràpida, àgil i oral.

En algun dels contes es pot arribar a fer difícil el fet de seguir les veus –*Toni (Ernest)*– i més quan conjuga el que és el propi monòleg del personatge amb la del narrador omniscient. Però un cop s'hi entra és impossible aturar la lectura fins que no acaba el relat, tots completament tancats amb un final molt sòlid i, alhora, poètic. Fins al moment, el ritme de la lectura ha estat frenètic, com el text: és el cas de *Les vives*, on la Berta odia estrepitosament la seva germana bessona per raons infundades, o *Defensa pròpia*, on una àvia en (també suposadament) un geriàtric explica les penúries de la seva vida a partir de les quals es diu molt més del que s'expressa –i que recorda en molts casos al fantàstic monòleg de Carmen a *Cinco horas con Mario* de Delibes–. Els personatges es defensen de la seva situació alhora que demostren els seus punts febles, perquè la majoria són éssers infeliços que s'equivoquen i van encaminats cap al mateix punt: el fracàs. A la vegada, però, el lector entra en una mena d'empatia gegantina per l'entranyabilitat que desprenen.

Bagunyà no només és una màquina de la narració. En molts casos té un humor molt esmolat (i amb el qual *monzonieja* bastant) i un deix po-

ètic que apareix en frases descriptives de petits gestos, de nimietats que agafen força per com les acaba. Però per sobre de tot, una llengua molt ben treballada. I talent, molt de talent.

MELCIOR COMES. LA SOLIDESA EN LA NOVEL·LA. Nascut a Mallorca l'any 1980, és autor de les novel·les *L'aire i el món* (Premi Ciutat d'Elx 2003) i *L'estupor que us espera* (Premi Documenta 2004). A mitjans d'aquest any tant l'editorial Moll com Proa han editat *El llibre dels plaers immensos*, Premi Ciutat de Palma 2006, i l'octubre de 2007 l'editorial Ensiola publicarà la traducció que ha fet de *Sarrasine i altres narracions*, d'Honoré de Balzac. Bon currículum, doncs, per tenir 27 anys.

El llibre dels plaers immensos és una novel·la clàssica i un tros de novel·la. L'epicentre és un jove noble, Humbert Salvador, a través dels ulls del qual veiem la realitat que l'envolta, com ja va fer Comes a *L'aire i el món* –títol extret d'un vers de Rimbaud, una cita del qual obre el seu últim llibre–, on el protagonista també va construir la seva identitat a partir de la veu narrativa en primera persona. L'escenari de Comes és Mallorca, una mena de microcosmos tancat, en la línia de Porcel però més proper i rejuvenit, i distanciat dels elements mitològics. El protagonista sembla estar tancat dins l'àmbit aristocràtic al qual pertany i mostra constantment una incapacitat per adaptar-se a la farsa que representa alhora que, com un àngel caigut, manté un fort interès per tot allò que configuren les ciències de l'esperit, l'art o la simple delectació en el paisatge.

A l'inici del llibre, i a partir de la mirada de nen, construeix l'entorn i els seus personatges sense que se li escapi detall per acabar bastint un

univers simbòlic que recorda, en la configuració dels personatges, al costumisme i l'excentricitat de la Mequinensa de Jesús Moncada. Sota la presència ombrívola de la mort i la manera com viu el viatge l'home, la narrativa de Comes s'obre cap a la minuciosa descripció d'un paisatge mallorquí conjugada amb una mirada interior on tenen cabuda esplèndides reflexions intel·lectuals, tot lligat amb una cadència i una elegància en la tria lèxica admirables: "I, més enllà, l'oliverar, immens, pletòric de fruit, les revingudes soques centenàries, garbuixos tossuts de fusta grisosa". "Sobre nosaltres, però, la nit em donava consol, s'anava carregant d'estels menuts, indispensables esquitxos de llum magnetitzats per un tall de lluna nacrada". En aquest gaudi i esplaiament en la descripció Comes excel·leix i recorda, en certs moments, a l'estil del *Dietari* de Gimferrer.

Amb una trama plena de records, com a la narrativa del XIX, i una sòlida tècnica, Comes ha edificat un món summament evocador, ple de diversitat de veus, una llengua àgil i una riquesa lèxica molt notables. Per tot això, i pel que donarà en el futur, Melcior Comes ha rebut l'escut d'or de Sa Pobra.

GUILLEM SALA LORDA. PELS VOLTS DE LA IMAGINACIÓ. Nascut a Barcelona el 1974, el 2004 va publicar el llibre infantil *Heu vist passar en Puça amb bicicleta?* Amb la seva primera novel·la, *Imagina un carrer*, Sala va guanyar el 2006 el premi Documenta.

A mig cavall entre *Amélie* i el *Petit Príncep* aquesta novel·la és un conte que barreja fantasia i costumisme vilatà. És el conte d'un carrer que sempre fa baixada i que té dos climes (una vorera plujosa i una altra àrida) i de la gent que hi viu: des d'una vella tafanera fins al negre Vladimir que arriba en bicicleta i s'hi queda perquè al poble necessiten un negre que faci de Baltasar a la cavalcada dels reis mags. Potser aquest és el problema del llibre: massa personatges i mitges trames en només 125 pàgines. Totes aquestes històries fan un viratge quan s'instal·la al carrer de l'Allau el cinemind, una sala de cinema on els espectadors veuen les històries que imaginem i s'observem a si mateixos en situacions infinites. L'Uli, a qui li cauen sempre tres rinxols sobre el front –Sala és un mestre a l'hora d'associar un personatge amb un gest; com Rodoreda, molt suggeridor– es passa hores i hores al cinemind fins que li sembla que fora de la sala la seva realitat s'ha buidat. Aquest és l'objectiu de Sala, rei-vindicar la imaginació que considera perduda en la societat actual. Aquesta crida a la imaginació ja una mica desfassada –recorden la pel·li *Cinema Paradiso?*– guanya per la recreació que fa del carrer, dels seus habitants i les seves històries, i l'ambient de proximitat costumista a què arriba. Aquest univers simbòlic, però, està massa tenyit d'un

realisme màgic forçat que li fa perdre a l'obra la fermesa i la coherència de les primeres pàgines de la novel·la, que són una autèntica delícia.

Sala escriu molt bé. El seu to poètic es conjuga amb un de planià, i és que *Imagina un carrer* recorda tant a l'estil com a la caracterització d'*El carrer estret* de Josep Pla. Anem a passos. Josep Pla, de fantasiós, poca cosa. El que fa és passar el mirall d'Stendhal sobre el seu carrer per tal de tergiversar una mica la realitat. La resta: observació i periodisme falsejat. Però el costumisme i la narració de totes dues obres sí que tenen lligams: "Al forn del número 7, tot cal dir-ho, s'hi ven un pa de categoria; pa blanc amb la crosta cruixent i la molla suau i escumosa com una carícia tèbia, pa integral amb llavors torrades de sègol, pa de blat de moro amb nous i fulla de poliol i pa de moltes altres menes delicioses". El text és de Sala. La diferència està en què Pla no hagués escrit mai un símil tan romàntic "com una carícia tèbia". Hi hagués col·locat una sèrie de 2 o 3 adjectius que haguessin deixat el lector completament astorat a la seva cadira i hagués acabat la frase, com ell mateix deia, amb forma de cua de peix. Com un mestre.

MARTÍ SALES. EL POSAT BOHEMI.

Nascut a Barcelona el 1979, ha escrit el llibre de poemes *Huckleberry Finn* i va dirigir, conjuntament amb Josep Pedrals, Gerard Altaïó i Eduard Escoffet, l'obra de teatre *Wamba va!*, al Mercat de les Flors. Dels quatre que parlem, és qui ha venut més a les llibreries.

Dies feliços a la presó està format per 64 textos curts i inclassificables on Sales explora les possibilitats formals d'una prosa ràpida, àgil, punk, però que malauradament en molt casos pateix d'una buidor força insubstancial que fa pensar més aviat en un exercici d'escriptura una mica prematur de cara la publicació.

Tots els seus personatges es troben tancats en una presó —el cos, la família, l'edat, la cultura, la política, el país—, des d'un nen que s'adorm i no aguanta la pel·lícula fins a un noi (Sales?) a qui roben pel Raval; dos amants, un suïcida, una banda de punk... Cap d'aquests personatges se'n pot sortir i d'aquí neixen els seus planys. S'ha considerat el llibre de novel·les, original i punyent. Però, si és que algú hi posa el barem, la veritat és que el llibre no és ni radicalment provocatiu, ni té un estil excel·lent, ni una prosa per passar bandera. El que sí, atrevit. Atrevit perquè s'ha de tenir molta valentia per escriure aquests textos sense fil i fets de palles mentals a l'edat de 28 anys, i publicar-ho. Una línia ja encetada l'any passat per Abel Cutillas (1979) i els aforismes del seu *Viure mata* (editorial Fonoll), on trobem perles com: "Heus ací un altre aforisme". Publicar màximes universals amb aquesta edat requereix molta valentia i, sobretot, molta, molta experiència.

Tornem al llibre de Sales, nebot, no oblidem-ho de Joan Sales, l'autor d'un dels monuments de

la literatura catalana, *Incerta glòria*. El primer relat, el més autobiogràfic, és segurament el millor del llibre, i el més llarg. En ell es reconcilia amb el seu pare i agafa un to sincer, poètic, i que obre la porta, metafòricament, en una baixada a la foscor, a la presó dels textos següents. A partir d'aquí la resta, farcits d'una bona dosi de referents pop junt amb cites a Foix o Bolaño, comencen a jugar —seguint una mica la línia del Casasses més experimental— amb la prosa i el ritme.

No es pot negar que en alguns textos les imatges conceptuals estan ben aconseguides, normalment entorn de l'amor i les relacions humanes, i en d'altres, l'humor és protagonista. Però en general es tracta d'un conjunt de jocs a partir d'una llengua futurista que es mou entre els sentits i el no-sentit, la poètica dels quals es resumiria en el fet de sortir al carrer amb taques a la samarreta (com els modernistes) i en el seu text 61: "La llengua, pel coll fins que gralli: que digui. Cal fer-la dir. [...] Encara que no vulgui dir res; encara que no hi hagi res a dir".

En definitiva, i si es pot arribar a alguna conclusió, és que tots quatre autors tenen un estil i uns temes completament diferents i distanciat i que, malgrat que alguns s'entestin en unir-los sota un lligam generacional, de grup o moviment —literàriament parlant— no se'n pot dir res, perquè no hi ha cap argument per afirmar-ho. I és que perquè surti un grup calen uns objectius, uns

manifestos, una ideologia i unes similituds, en aquest cas, narratives comunes. Més o menys és el que està passant en el panorama de la narrativa castellana actual, on està sorgint un fenomen de literatura pop (o *afterpop*, segons Eloy Fernández Porta o Vicente Luis Mora) amb autors com Kiko Amat, Javier Calvo o Agustín Fernández Mallo, tots tres amb unes novel·les molt dignes, novedoses i molt ben narrades que alhora han estat capaces d'obrir nous camins de cara a un moviment generacional.

Però el cas que ens ocupa avui, i aquí, no és el mateix. Algunes de les obres que hem tractat són més que notables i amb això ja ho tenim tot. Que es vulguin buscar altres raons extraliteràries és absurd i sobrer. Malauradament, és possible que algun dia alguns crítics es basin en altres fets, com el color de la samarreta o el tamany de les orelles.

De moment, però, llegim-los i gaudim-los: de coses bones en trobarem segur, coses que demostraran que la literatura catalana encara es mou i dóna bons fruits. I com va dir el mateix Melció Comes a *Qui no mereix una pallissa!*: "Davant el futur se'm dibuixa un món on el català no mor, per descomptat que no mor, però sobreviu sobre el seu terreny amb la mateixa importància que té qualsevol cosa, el menjar xinès, la xocolata belga o la música hindú". Traduint-ho: no fem castells de sorra.

Martí Sales

